

بررسی حقوق گردشگران خارجی در قوانین افغانستان

سید حسن انوری^۱

چکیده

امروزه سیاحت و گردشگری یکی از نیازهای اساسی در فرهنگ مدرن جهانی به شمار می‌رود که تأثیرات قابل توجهی بر اقتصاد و تجارت کشورهای مختلف دارد. برای همین، کشورها تلاش دارند تا صنعت گردشگری خود را توسعه داده و توریست‌های خارجی را جذب کنند. این امر نه تنها به رشد اقتصادی کمک می‌کند، بلکه نیاز به شناخت و تضمین حقوق گردشگران در قوانین داخلی کشورها را نیز اجتناب‌ناپذیر می‌سازد. هدف از این تحقیق بررسی حقوق توریست‌های خارجی در قوانین افغانستان است و سعی دارد که با استفاده از روش تحلیلی توصیفی، حقوق عمومی گردشگران در نظام حقوقی افغانستان را مورد تحلیل قرار دهد. سوال اصلی تحقیق این است که «حقوق گردشگران خارجی در افغانستان چه جایگاهی دارند و چگونه قوانین داخلی این کشور این حقوق را به رسمیت می‌شناسند». یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که طبق قانون اساسی افغانستان، حقوق گردشگران خارجی همچون امنیت جانی و مالی، حق عبور و مرور، حق انتخاب اقامتگاه، و حق دسترسی به کنسولگری و دادگاه‌ها در سطح بین‌المللی به رسمیت شناخته شده‌اند. از سوی دیگر، گردشگران نیز موظفند که به قوانین و فرهنگ‌های داخلی افغانستان احترام بگذارند تا در تضاد با اصول اخلاقی و اجتماعی قرار نگیرند.

کلیدواژه‌ها: توریست، حق سیاحت، حقوق گردشگران، قوانین افغانستان، تعهدات گردشگران

۱. ماستری حقوق عمومی دانشگاه تهران، استاد دانشگاه جامعه المصطفی العالمیه (نماینده افغانستان)، کابل، افغانستان

ایمیل: Anwary1373@gmail.com

مقدمه

انسان همیشه به دنبال تجربه، شادی روحی، جسمی و پیشرفت مادی و معنوی است. از این رو برای کسب آن در طول زندگی فعالیت‌های متفاوتی از جمله سفر و سیاحت به مکان‌های تاریخی و طبیعت‌های دیدنی دیگر شهرها و کشورها برای تفریح، تحقیق، آشنایی با فرهنگ‌های جدید و حتی توسعه تجارتي داشته باشد. لذا با توجه به اصل آزادی، حق دارد در هر جایی که بخواهد، سفر و سیاحت کند، ولی این سیاحت وقتی به کشور دوم باشد، قطعاً دارای محدودیت‌هایی است. از این لحاظ، امروزه سازمان ملل مطابق ماده ۲۴ اعلامیه جهانی حقوق بشر، و مطابق ماده ۱۲ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی، سیاحت و توریست را به‌عنوان یک حق اساسی بدون تبعیض نژادی، جنسیتی، زبانی، سمتی، دینی، سیاسی و... به رسمیت شناخته تا عبور و مرور شهروندان به کشور ثالث، آسان‌تر باشد. در بند (۲) همین ماده بیان شده که هر کس می‌تواند به‌صورت آزادانه کشور خود یا کشوری دیگری را ترک نموده و به کشور مورد هدف سفر نماید. بر این اساس کشورهای عضو سازمان ملل به‌صورت تدریجی، حمایت از توریست‌ها و گردشگران جهانی را در قوانین داخلی خویش لحاظ کرده است. در این تحقیق، به بررسی حقوق گردشگران خارجی در قوانین داخلی پرداخته‌ایم؛ زیرا تا کنون مقاله یا تحقیقی در این زمینه منتشر نشده یا به دست ما نرسیده است. هدف این تحقیق تعیین حقوق گردشگران در نظام حقوقی افغانستان است تا از این طریق، جذب گردشگران افزایش یابد و ترغیب آن‌ها به بازدید از کشور بیشتر شود و امکان کسب درآمد بیشتر از این مسیر فراهم گردد.

بنابراین قانون‌گذاران افغانستان علاوه بر پذیرش حقوق بنیادین و اساسی افراد تحت حاکمیت خود، در ماده (۷) قانون اساسی، حکومت افغانستان را ملزم کرده‌اند تا منشور سازمان ملل، اعلامیه جهانی حقوق بشر و میثاق‌های بین‌المللی که کشور عضویت آن‌ها را دارد، رعایت و اجرا کند. در این مقاله، تلاش می‌شود تا با توجه به پذیرش حقوق گردشگران در قوانین بین‌المللی، حقوقی که قانون‌گذار افغانستان برای گردشگران در قوانین داخلی به رسمیت شناخته است، مورد بررسی قرار گیرد و با استفاده از مفاد قوانین، این حقوق به‌صورت روشن و دقیق بیان شود.

۱. مفهوم شناسی حق سیاحت

سیاحت بخش از فرهنگ معاصر است. (لانکوار، ۱۳۸۱: ۱۰) که تعاریف متعدد برای آن بیان شده است. در لغت به معنای مسافر و سیاحت کننده آمده؛ یعنی مسافرت و ترک محل دائم به صورت موقتی با هدف لذت بردن و خوش گذراندن به جای دیگر (قائمی، ۱۳۹۹: ۱۵۷) که واژه معادل آن در زبان انگلیسی (tourism) است. به معنای سفر با هدف لذت بردن یا کسب درآمد. سازمان بین‌المللی توریسم، تا کنون چندین تعریف از توریسم ارائه کرده که طبق آخرین تعریف این سازمان، «توریسم یا توریستی، مجموعه اقداماتی است که یک فرد یا گروه در مکانی غیر از محیط معمول زندگی خود انجام می‌دهند و این سفر بیش از یک سال طول نمی‌کشد و هدف از آن سرگرمی، تفریح، استراحت، ورزش و فعالیت‌های از این قبیل است». (ویسی، مهمان‌دوست، ۱۳۹۴: ۱۴۰) لذا امروزه با جهانی شدن توریسم و فراهم شدن زمینه‌های مساعد برای سیاحت در کشورهای مختلف و ایجاد سازمان بین‌المللی توریسم، معنا و مفهوم توریسم تغییر یافته و گردشگران علاوه بر حقوق طبیعی خود از حقوق جدید و امتیازات ویژه برخوردار شده‌اند.

از این رو کشورهای که عضو سازمان ملل و سازمان بین‌المللی توریسم بوده، بر شناخت حقوق گردشگران جهانی و فراهم کردن تسهیلات و امکانات جهت جذب آن‌ها در کشور تلاش می‌کنند. تا از این طریق بتوانند اهداف اقتصادی کشور خود را تأمین نموده تا نقش و عظمت ملت را در صحنه بین‌المللی تثبیت کند. (احمدی، جعفری، حسینی صدرآبادی، ۱۳۹۹: ۵۶۷) قانون‌گذار افغانستان نیز با توجه به حفظ حقوق طبیعی و انسانی هر انسان، مطابق ماده (۷) قانون اساسی مصوب سال ۱۳۸۲، دولت را مکلف ساخته که منشور سازمان ملل، اعلامیه جهانی حقوق بشر و معاهدات و میثاق‌های بین‌المللی که دولت افغانستان عضو آن است، تطبیق و اجرا نماید؛ زیرا با تطبیق و رعایت این ماده، حقوق توریسم خارجی در افغانستان به وجه احسن در نظر گرفته خواهد شد.

از طرف دیگر در فقره (۱) ماده (۲) قانون توریسم که هنوز اعتبار داشته و حالت اجرایی دارد، در سال ۱۳۵۷ به تصویب شورای انقلابی جمهوری دموکراتیک افغانستان رسیده، سیاح یا توریسم را تعریف کرده است. «سیاح: شخصی که از کشوری غیر از کشوری که در

آن زیست می‌کند بازدید نماید مشروط بر اینکه در آنجا به وظیفه‌ای که در مقابل آن پرداخت مشخص صورت می‌گیرد مشغول نشود. این بازدید به مقصد تفریح، استراحت، رخصتی، معالجه، تحقیق، تتبع، سپورت، تجارت و دیدن اقارب بوده شامل هیئت‌های اعزامی و جلسات نیز است و حداقل (۲۴) ساعت اقامت را احتوا می‌نماید». این تعریف اشاره به سیاح و توریسم خارجی دارد متوجه حال سیاح داخلی از شهر به شهری کشوری توریسم نیست. پس افرادی که از کشور خود به صورت فردی یا گروهی به مقصد تفریح، استراحت، معالجه، تحقیق، تجارت، سپورت و ملاقات اقارب و دوستان خویش به کشوری ثالث به صورت رسمی سفر نموده که بیشتر از (۲۴) ساعت و کمتر از یک سال باشد، سیاح یا توریسم خارجی گفته می‌شود.

۲. مبانی حق سیاحت

انسان‌ها به طور طبیعی از حق ذاتی گردشگری برخوردارند. به دلیل ماهیت ذاتی این حق، برای ماهیت انسان این حق ضروری محسوب می‌شود و نمی‌تواند مختص افراد خاص در یک سرزمین خاص باشد. به عبارت دیگر، همه انسان‌ها در منشأ و اصل خود برابر هستند و عواملی چون زبان، نژاد، دین، جنسیت و ملیت تنها می‌توانند تفاوت‌هایی در میان آن‌ها ایجاد کنند، نه اینکه حقوق آنان را سلب کرده و تبعیضی قائل شوند. (احمدی، جعفری، حسینی صدرآبادی، ۱۳۹۹: ۵۶۷) لذا این حق ذاتی توریستی و اصل آزادی رفت و آمد یکی از مهم‌ترین حقوق بشر و آزادی‌های عمومی است. بر اساس این اصل، هر کس حق دارد آزادانه در داخل کشور خود سیاحت کند و حتی آن کشور را ترک کند یا به آن بازگردد. پس هیچ کشوری نمی‌تواند مرزهای خود را به روی شهروندان خود بسته نماید تا مردم نتوانند کشور را ترک کنند. یا کشوری دیگری نمی‌تواند بدون دلیل مانع ورود تبعه خارجی شوند و این حق را از آن سلب کند. (مقامی و درودگر، ۱۳۹۶: ۱۶۱) البته این حقوق و آزادی‌ها تا قرن هجدهم تنها بر محور اعتقادات مذهبی و دینی رشد کرده بود، ولی بعد از انقلاب استقلال آمریکا و انقلاب فرانسه در سال ۱۷۸۹ وسعت پیدا کرد تا اینکه امروزه با حمایت سازمان ملل، کشورهای دنیا با میزان تفاوت این حقوق و آزادی‌ها را در قانون اساسی به رسمیت شناخته و افکار عمومی جهانی روز به روز آماده پذیرفتن چنین حقوق و آزادی‌ها

می‌شوند. (احمدی، جعفری، حسینی صدرآبادی، ۱۳۹۹: ۵۶۸) بنابراین لازم است این حقوق و آزادی‌ها در اسناد بین‌المللی و قوانین داخلی به صورت جداگانه مورد بحث قرار داد.

۲-۱. حق سیاحت در اسناد بین‌المللی

با شناسایی حیثیت و کرامت ذاتی انسان، تمام انسان‌ها دارای حقوق و آزادی‌های برابرند. از این رو سازمان ملل اعلامیه جهانی حقوق بشر را آرمان مشترک تمام مردمان و ملت‌ها اعلام می‌کند تا همه افراد و نهادهای جامعه، این اعلامیه را همیشه در نظر داشته باشند و با همکاری تعلیم و تربیت، رعایت این حقوق و آزادی‌ها را توسعه دهند و با تدابیر فزاینده ملی و بین‌المللی، شناسایی و اجرای جهانی و مؤثر آن‌ها را چه در میان مردمان کشورهای عضو و چه در میان مردم سرزمین‌هایی که در قلمرو آن‌ها هستند، تأمین کنند. (احمد، جعفری، صدرآبادی، ۱۳۹۹، ۵۷۷-۵۸۱). بر این اساس در ماده (۲۴) اعلامیه جهانی حقوق بشر و ماده (۱۲) میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی، تفریح و سیاحت یک حق اساسی بدون تبعیض نژادی، جنسیتی، زبانی، سمتی، دینی و سیاسی به رسمیت شناخته شده تا افراد بتوانند به کشور دوم سفر و سیاحت نمایند.

آنچه پایه و اساس حق سیاحت را توجیه می‌نماید، حق آزادی عبور و مرور است. انسان‌ها در عبور و مرور از جایی به جای دیگر در داخل کشور یا بیرون از کشور، از آزادی برخوردارند، مگر اینکه مطابق قانون محدودیتی وضع شده باشد. پس افراد به صورت انفرادی یا گروهی، می‌توانند کشور خویش را ترک نموده و به کشور دیگری تحت عنوان سیاحت و توریست عازم شوند. این کشورها نمی‌توانند مانع رفت و آمد آن‌ها شوند، مگر وقتی که بر امنیت و نظم عمومی جامعه، لطمه‌ای وارد گردد. (خدابخش، تجریشی، ۱۳۹۴: ۳)

در بند ۲۱ ماده ۱۳ اعلامیه حقوق بشر آمده است: «هر کس حق دارد که در داخل هر کشوری آزادانه عبور و مرور و محل اقامت خود را انتخاب کند. هر کس حق دارد هر کشوری و از جمله کشور خود را ترک کند یا به کشور خود بازگردد». مؤید این دو بند، در بند الف ماده ۲۰ اعلامیه حقوق بشر اسلامی نیز آمده: «هر انسانی حق دارد که آزادانه از محلی به محل دیگر منتقل شود و محل اقامت خود را در شهرها و کشورهای اسلامی یا خارج از آن‌ها در موقع ضرورت انتخاب کند». در این صورت حق تمام مردم برای

عبور و مرور آزادانه بین کشورهای مختلف، تضمین می‌شود و امنیت جانی، مالی و حریم خصوصی توریست‌ها نیز تأمین باشد.

۲-۲. حق سیاحت در قوانین داخلی

افغانستان در ۱۹ نوامبر ۱۹۴۶ میلادی به عضویت سازمان ملل متحد درآمد. این کشور از آن زمان تاکنون، فراز و نشیب‌های سیاسی زیادی را پشت سر گذاشته و در برخی از این مقاطع زمانی، قوانین بین‌المللی که افغانستان آن‌ها را پذیرفته، به‌طور کامل و دقیق اجرا نشده است. با این حال، پس از تشکیل جمهوری اسلامی افغانستان و تصویب قانون اساسی در سال ۱۳۸۲، قانون‌گذار بر اساس ماده ۳۹ این قانون، حق سیاحت و گردشگری را برای شهروندان خود در داخل و خارج کشور به رسمیت شناخته است. در این ماده آمده است: «هر افغان حق دارد به هر نقطه کشور سفر نماید و مسکن اختیار کند، مگر در مناطقی که قانون ممنوع قرار داده است. هر افغان حق دارد مطابق به احکام قانون به خارج افغانستان سفر نماید و به آن عودت کند». یعنی تمام شهروندان این حق را دارند در هر جای از وطن و یا خارج سفر و سیاحت نماید و دوباره به اقامتگاه خویش عودت نمایند. هرچند نمی‌توان حقوق گردشگران خارجی را به‌صورت روشن از این ماده استنباط کرد؛ اما مطابق ماده (۷) قانون اساسی حکومت افغانستان مکلف است که منشور سازمان ملل، اعلامیه جهانی حقوق بشر و میثاق‌های بین‌المللی که عضویت آن را دارد، تطبیق و رعایت کند.

بر این اساس مطابق ماده (۷) قانون اساسی دولت افغانستان مکلف به رعایت اعلامیه حقوق بشر و میثاق‌های بین‌المللی گردیده و تمام حقوق بنیادین و اساسی گردشگران خارجی را در قلمرو حاکمیت خویش پذیرفته است؛ زیرا حقوق بنیادین و اساسی گردشگران خارجی در اعلامیه جهانی حقوق بشر و میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی که در فوق بحث شده، بدون تبعیض نژادی، جنسیتی، زبانی، دینی و سیاسی به رسمیت شناخته شده است. افغانستان این اعلامیه و میثاق را پذیرفته و مکلف به رعایت آن است. لذا نمی‌تواند از مسئولیت تأمین امنیت جان و مال توریسم‌های خارجی بر اساس اصل حاکمیت صلاحیت سرزمینی فرار کرد و این حقوق را رعایت نکند. ا

ز طرف دیگر در ماده (۵۷) قانون اساسی آمده است: «دولت حقوق و آزادی‌های اتباع

خارجی را در افغانستان، طبق قانون تضمین می‌کند. این اشخاص در حدود قواعد حقوق بین‌المللی به رعایت قوانین دولت افغانستان مکلف می‌باشند». از همین رو بر اجرایی ماده (۵۷) قانون اساسی، مطابق ماده (۵۸) این قانون، «دولت به منظور نظارت بر رعایت حقوق بشر در افغانستان و بهبود و حمایت از آن، کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان را تأسیس می‌نماید. هر شخص می‌تواند در صورت نقص حقوق بشری خود، به این کمیسیون شکایت نماید». کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان را تأسیس نموده، تا بتواند حقوق بشری تمام افراد اعم از داخلی و خارجی را به وجه احسن رعایت و اجرایی نماید. مؤید این ماده در بند (۲۰) ماده (۲۱) قانون تشکیل، وظایف و صلاحیت‌های کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان بیان شده، کمیسیون مستقل حقوق بشر مکلف است جهت تحقق و رعایت حقوق بشری با سازمان ملل متحد و سایر مؤسسات منطوقی و بین‌المللی در حدود صلاحیت خویش همکاری نماید.

۳. تأمین حقوق گردشگران در کشور میزبان

سیاحت سیاحت یکی از حقوق فطری و اساسی هر انسان است که پس از پذیرفته شدن این حق، کشورها نمی‌توانند حقوق و آزادی‌های دیگر آن را که غیرقابل سلب است، نادیده بگیرند؛ زیرا وقتی انسان اجازه سیاحت را داشته باشد و کشوری دیگر او را به‌عنوان سیاح پذیرد، کشور میزبان موظف است که حقوق و آزادی‌های عمومی که با طبیعت و سرشت انسان مرتبط است و بشریت به دلیل انسان بودن از آن برخوردار است، به رسمیت بشناسد. از این رو، تفاوتی بین شهروند و خارجی وجود ندارد. از ویژگی‌های بارز این حقوق و آزادی‌ها می‌توان به غیرقابل انتقال بودن، شامل همه انسان‌ها بودن و غیرقابل تغییر بودن آن اشاره کرد. (غریبه، ۱۳۹۰: ۱۹۲) اگرچه این حقوق و آزادی‌ها تا قرن هجدهم عمدتاً محدود به عقاید مذهبی بودند، از آن زمان به بعد و به‌ویژه پس از انقلاب‌های امریکا و فرانسه در سال ۱۷۸۹، گسترش یافته و به تدریج در قوانین اساسی و عادی کشورها جای گرفتند. (توکلی طبسی، ۱۳۸۳: ۱۱)

چنانکه امروزه یکی از عوامل مهم، شرط احقاق حقوق توریستی مقررات حقوقی کشورها است که نقش اساسی در توسعه صنعت توریستی دارد. (کارگر، ۱۳۸۶: ۵) این

رویه کشورها را واداشته تا با اتخاذ محدودیت‌ها و راه‌حلهایی آن را در جهت پایداری هدایت کنند. (فرهودی و شورجه، ۱۳۸۲: ۲۳) تدوین قوانین و مقررات در جهت حمایت از گردشگران و ایجاد امنیت برای آن‌ها امری ضروری است؛ زیرا ورود گردشگران خارجی به هر کشور و رونق توریستی خارجی تا حد زیادی با قوانین و مقررات که از حقوق آن‌ها حمایت کند، مرتبط است.

ضرورت اصلی طرح چنین موضوعی نه تنها از منظر اقتصادی، بلکه برای بازگرداندن عظمت ملت در عرصه بین‌المللی، امری ضروری است. با اندکی تأمل در این زمینه، می‌توان دریافت که جذب گردشگران به هر کشور علاوه بر دارا بودن جاذبه‌های توریستی (طبیعی و مصنوعی)، نیازمند پیش‌شرط‌هایی است که یکی از مهم‌ترین آن‌ها تأمین حقوق و آزادی‌های گردشگران است. امنیت و آزادی، به‌عنوان اصول بنیادین، در کنار شرایط جذاب هر کشور، نقشی اساسی در این حوزه دارند. بر این اساس، در این بخش تلاش شده که حقوق و آزادی‌های اساسی گردشگران خارجی که در قوانین افغانستان باید رعایت شود، روشن شده تا گردشگران با اطمینان خاطر بدانند که حقوق و آزادی‌های آنان پس از ورود به افغانستان محفوظ است.

۳-۱. حق کرامت انسانی

امروزه در جهانی مهم‌ترین مسئله حقوقی، حقوق عمومی انسان‌ها است که اساسی‌ترین مبانی حقوق بشر، کرامت و حیثیت فطری انسان مبنای قرار داده می‌شود. (مهر پور، ۱۳۷۴: ۳۶۰) خداوند متعال در قرآن کریم آیه ۷۰ سوره اسراء می‌فرماید: «و ما فرزندان آدم را بسیار گرامی داشتیم و آن‌ها را بر مرکب‌های خشکی و دریا سوار کردیم و از هر غذای لذیذ و پاکیزه روزی دادیم و بر بسیاری از مخلوقات خود برتری و فضیلت عظیمی بخشیدیم». از این آیه معلوم می‌شود که خداوند نوع انسان را بر دیگر موجودات جهان، برتری داده و بر همین اساس همه انسان‌ها باید کرامت و حیثیت را برای هم‌دیگر به‌عنوان یک حق بشناسند و خود را در برابر آن حق مکلف ببینند. (غریبه، ۱۳۹۰: ۲۰۳) یعنی ذاتی بودن کرامت انسانی که ناشی از وجود روح خداوند در بشر است، همه نظام‌های حقوقی و اخلاقی کرامت ذاتی را بر همه انسان‌ها به رسمیت شناخته‌اند و رعایت این حق را لازم می‌شمارند.

اعتقاد بر این است که تا زمانی که انسان با اختیار خود با ارتکاب جنایتی آن را از خود سلب نکند، از این صفت شریف برخوردار است. (بسته‌نگار، ۱۳۸۰: ۱۹۶)

بنابراین سازمان ملل با پیروی از قرآن کریم در مقدمه اعلامیه حقوق بشر بیان نموده: «از آنجا که شناسایی حیثیت ذاتی کلیه اعضای خانواده بشری و حقوق یکسان و انتقال ناپذیر آنان اساس آزادی، عدالت و صلح را در جهان تشکیل می‌دهد». از همین لحاظ سازمان ملل در بسیاری از میثاق‌ها مخصوص در ماده (۱۰) «تمام افرادی از آزادی محروم می‌شود باید با آن‌ها از انسانیت و احترام که حق ذاتی شخص انسان است، رفتار شود» یا در ماده (۱۷) «هیچ‌کس نباید در زندگی خصوصی، خانوادگی، خانه و یا مکاتبات، مورد دخالت خودسرانه یا خلاف قانون قرار گیرد. همچنین نباید شرافت و حیثیت او مورد تعرض غیر قانونی واقع گردد». در میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی بر کرامت و حیثیت ذاتی بشر تأکید شده است. (حقیقت پور، ۱۳۹۲: ۱۰) لذا قانون‌گذار افغانستان طبق بند ۲ ماده (۲۴) قانون اساسی «آزادی و کرامت انسان از تعرض مصون است. دولت به احترام و حمایت آزادی و کرامت انسان مکلف می‌باشد». کرامت انسانی را در مواد (۲۳، ۳۴، ۳۷، ۳۸ و...) به عنوان حق به رسمیت شناخته شده است. با توجه به مطالب فوق، کشورها و ملت‌ها مکلف است که کرامت و حیثیت ذاتی گردشگران را در قلمرو سرزمینی خویش حفظ کند و احترام در خور شأن توریست‌ها رعایت شود که دولت و ملت مسلمان افغانستان، این حق را به تمام خارجیان قائل بوده و است.

۲-۳. حق امنیت

حق امنیت یکی از اساسی‌ترین حقوق بنیادین گردشگران است که در صدر اسناد حقوقی کشورها و اسناد بین‌الملل قرار دارد؛ زیرا این حق سبب استیفای دیگر حقوق افراد می‌شود. (علیزاده، کاویانی، ۱۳۹۰: ۲۵۸) چون در صورت عدم امنیت، هیچ فردی نمی‌تواند از دیگر حقوق خویش مستفید گردد و امنیت اساس و پایه دعوت نمودن گردشگران در کشور است؛ یعنی سیاح زمانی به سیر و سیاحت اقدام می‌نماید که امنیت جانی، مالی و صحی خویش را در کشور مورد نظر احساس کند و کشور میزبان این حق را از نگاه قانونی و عملی برای گردشگران اجرایی نموده و از قبل اعلان کرده باشد.

بنابراین قانون‌گذار افغانستان مطابق قانون اساسی، حق امنیت را که شامل امنیت جانی و مالی است، یکی از وظایف اصلی و اساسی حکومت دانسته و دولت را مکلف کرده که امنیت را برای کلیه افراد تأمین نماید؛ زیرا در ماده (۲۳) این قانون آمده: «زندگی موهبت الهی و حق طبیعی انسان است. هیچ شخص بدون مجوز قانونی از این حق محروم نمی‌گردد». منظور قانون‌گذار در این ماده از «زندگی»، حق حیات انسان است که هیچ‌کسی نمی‌تواند بدون حکم آن را سلب کند. همچنین در ماده (۴۰) قانون اساسی آمده: «ملکیت از تعرض مصون است. هیچ شخص از کسب ملکیت و تصرف در آن منع نمی‌شود، مگر در حدود احکام قانون. ملکیت هیچ شخص، بدون حکم قانون و فیصله محکمه باصلاحیت مصادره نمی‌شود». پس طبق مفاد این ماده، اموال افراد از تعرض مصون است و هیچ‌کس نمی‌تواند بدون حکم قانون و فیصله محکمه، اموال کسی را تصرف و مصادره کند.

با بررسی مواد قانون اساسی روشن شد که دولت مکلف است تا مطابق مواد فوق قانون اساسی، امنیت جانی و مالی شهروندان را تأمین کند که دربارهٔ اتباع خارجی، چنین تکلیفی به صورت صریح بیان نگردیده؛ اما در ماده ۳ اعلامیه جهانی حقوق بشر آمده: «هرکس حق دارد از حیات، آزادی و امنیت شخصی برخوردار باشد» و در ماده ۱۷ این اعلامیه آمده: «هر شخص، منفرداً یا به طور جمعی حق مالکیت دارد. هیچ‌کس را نمی‌توان خودسرانه از حق مالکیت محروم نمود». علاوه بر این، در بندهای ماده (۹) میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی در رابطه با حق امنیت آمده است: «هرکس حق آزادی و امنیت شخصی دارد. هیچ‌کس را نمی‌توان خودسرانه دستگیر، بازداشت و زندانی کرد. از هیچ‌کس نمی‌تواند سلب آزادی کرد مگر طبق قانون»، ولی می‌توان از ماده (۷) قانون اساسی استنباط کرد که دولت به رعایت اعلامیه حقوق بشر و میثاق‌های بین‌المللی که افغانستان عضو آن است، مکلف است و امنیت جانی و مالی اتباع خارجی مخصوصاً گردشگران را تأمین نماید.

۳-۳. حق آزادی عبور و مرور

حق آزادی رفت و آمد پایه و اساس حق سیاحت است که از مهم‌ترین حقوق و آزادی‌های افراد محسوب می‌شود. مطابق این حق، تمام افراد می‌توانند به هر جایی از کشور و خارج از آن سفر و سیاحت نمایند و اصل بر این است که هیچ کشور نمی‌تواند مرز خویش را بدون

موجب به روی افراد خارجی ببندد تا افراد خارجی نتواند به داخل کشور ورود کند، ولی در پذیرفتن اصل آزاد بودن، مرز به روی اتباع خارجی اتفاق نظر وجود ندارد؛ زیرا مخالفین این اصل بر این باورند که بر اساس مصالح و امنیت کشور، کشورها این صلاحیت را دارند که مرز خویش را برای اتباع خارجی ببندند و اجازه ورود به آن‌ها ندهند، ولی اعتدال‌گراها بر این باورند که در صورتی که به مصالح و امنیت عمومی خدشه وارد نشود، کشورها باید به اتباع خارجی که با هدف سیاحت یا غیرازاین می‌خواهند در کشور سفر نمایند، اجازه ورود دهند. (غریبه، ۱۳۹۰: ۱۹۹)

در ماده (۱۳) اعلامیه حقوق بشر آمده: «هرکس حق دارد که در داخل هر کشوری آزادانه عبور و مرور کند و محل اقامت خود را انتخاب نماید. هر کس حق دارد هر کشوری و از جمله کشور خود را ترک کند یا به کشور خود بازگردد». پس این اصل آزادی عبور و مرور و انتخاب اقامت را سازمان ملل و کشورهای عضو پذیرفته و به اجرای آن مکلف هستند مگر به حق قانون این حق را از اتباع خارجی سلب کنند. براین اساس افغانستان که عضو سازمان ملل است و این اعلامیه را پذیرفته، دروازه مرزهای این کشور به روی کلیه اتباع خارجی گردشگر باز است و از نگاه اقتصادی و فرهنگی از آن‌ها پذیرایی خواهند کرد.

۳-۴. حق اقامتگاه و حفظ حریم خصوصی افراد

یکی از نیازهای اساسی انسان‌ها، داشتن اقامتگاه و سرپناه است؛ به طوری که این حق از حقوق اولیه هر فرد به شمار می‌آید و بشر در وضعیت‌های مختلف همواره در تلاش بوده تا این نیاز را برآورده سازد. امروزه کشورهای جهان این حق اقامت را برای تمام شهروندان خود به رسمیت شناخته‌اند؛ اما سؤالی که قابل تأمل است این است که آیا اتباع خارجی در کشورهای میزبان، حق داشتن اقامتگاه را دارند یا خیر؟ پاسخ به این سؤال قطعاً مثبت است؛ زیرا خداوند متعال در قرآن کریم می‌فرماید: «ما زمین را برای شما انسان‌ها رام کردیم تا از مواهب آن در جهت رشد و ادامه حیات خود استفاده کنید». این آیه به طور غیرمستقیم به حق اقامت اشاره دارد. از طرفی، زمانی که کشورها به اتباع خارجی اجازه ورود رسمی می‌دهند، درواقع اجازه اقامت نیز داده‌اند. در صورتی که اجازه اقامت در کشور داده نشود، به معنای عدم اجازه ورود به مرزهای آن کشور است؛ اما نکته‌ای که قابل بحث

است، این است که اقامتگاه گردشگران در داخل کشور باید از مصونیت برخوردار باشد و دولت باید امنیت آن را تأمین کند. چنانکه در آیه ۲۷ و ۲۸ سوره نور آمده است: «ای اهل ایمان! هرگز به هیچ خانه‌ای جز خانه‌های خودتان وارد نشوید، مگر اینکه با صاحب آن انس داشته باشید. وقتی به شما اجازه ورود داده شد، نخست به اهل آن خانه سلام کنید. این برای شما بهتر است تا متذکر شوید. اگر به خانه‌ای کسی نرفتید، وارد نشوید تا زمانی که اجازه داده شود، آنگاه وارد شوید. و زمانی که وارد خانه‌ای شدید و گفتند که برگردید، بازگردید که این برای شما پاکیزه‌تر است و خداوند به آنچه انجام می‌دهید، آگاه است».

براین اساس قانون‌گذار افغانستان در ماده (۳۸) بیان کرده: «مسکن شخص از تعرض مصون است. هیچ شخص، به شمول دولت، نمی‌تواند بدون اجازه ساکن یا قرار محکمه باصلاحیت و به غیر از حالات و طرزی که در قانون تصریح شده است، به مسکن شخص داخل شود یا آن را تفتیش نماید». پس حق اقامت و حفظ حریم خصوصی افراد، مطابق این ماده به رسمیت شناخته شده است.

افغانستان طبق ماده ۱۳ و ۱۲ اعلامیه جهانی حقوق بشر و همچنین مطابق ماده ۱۲ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی که عضو آن است، حق اقامت و مصونیت از تعرض به حریم خصوصی را به رسمیت شناخته است. بدین معنا که افراد خارجی و گردشگران در انتخاب محل سکونت خود آزاد هستند و هیچ‌کس را نمی‌توان به اجبار به سکونت در محل خاصی مجبور کرد. از سوی دیگر، مسکن افراد مصون از تعرض است؛ یعنی هیچ‌کس حق ندارد بدون اجازه صاحب‌خانه، وارد آن شود. تنها مأموران دولتی می‌توانند در صورت داشتن مجوز قانونی از مرجع قضایی، وارد منزل شده و آن را بازرسی کنند. بر این اساس، دولت مطابق ماده ۷ قانون اساسی به رعایت و اجرای این اصول، مکلف است.

۳-۵. حق دادرسی و آزادی دفاع

حق دادرسی و آزادی دفاع یکی از حقوق بنیادین بشر است که امروزه به‌عنوان یک رویه بین‌المللی مورد پذیرش تمامی کشورها قرار گرفته است. طبق این اصل، هر شخص، حتی اگر خارجی باشد، بدون هیچ‌گونه تبعیضی می‌تواند در دادگاه کشور میزبان حضور یافته و به‌طور آزادانه و رایگان از حقوق خود دفاع کند. (غربیه، ۱۳۹۰: ۲۰۲) چون از یک‌سو

حاکمیت دولت‌ها شناسایی چنین حقوق را اقتضا می‌کند و نتیجه عدم شناسایی این حق ترویج انتقام‌جویی و محاکمه شخصی در جامعه و برهم خوردن نظم جامعه باشد که با وظیفه حاکمیتی دولت‌ها منافات دارد از سو دیگر شناسایی حق دادرسی لازمه برخورداری خارجیان از حقوق اصلی بشر مانند حق حیات، حق امنیت، حق عبور و مرور و غیره که وظیفه دولت‌ها در تأمین نظم از آن حقوق است می‌باشد. (صفایی، ۱۴۰۲: ۱۷۴-۱۷۵) پس امروزه امنیت قضایی جزئی از امنیت ملی به حساب می‌آید و اساس و پایه تمدن بشری را تشکیل می‌دهد و یکی از مشخصه‌های اصلی جوامع پیشرفته تلقی می‌گردد.

به‌منظور تأمین و رعایت حق دادرسی و آزادی دفاع باید اصول و قواعدی رعایت شود که از جمله آن‌ها عبارت از اصل برائت، علنی بودن دادرسی، مدلل بودن و موجه بودن حکم دادگاه، حق داشتن وکیل در دعاوی، اصل قانونی بودن جرم و مجازات، منع شکنجه، عدم هتک و حرمت شخص دستگیر شده و جبران زیان ناشی از تقصیر و اشتباه قاضی است. (طباطبایی مؤتمنی، ۱۳۸۲: ۷۳) افغانستان علاوه پذیرفتن این حقوق در اعلامیه حقوق بشر و میثاق‌های بین‌المللی، به وجه احسن در قانون اساسی و قوانین عادی نیز پذیرفته است.

۴-۶. حق دسترسی به کنسولگری

دولت‌ها به‌منظور حمایت از اتباع خود در کشورهای دیگر، اقدام به تأسیس نهاد کنسولی می‌کنند. این نهاد مسئول پیشبرد امور اداری اتباع در قلمرو کشور میزبان است و باید طبق مقررات بین‌المللی و با احترام به قوانین و فرهنگ دولت محل خدمت، عمل کند. به عبارت دیگر، دولت‌ها به دودلیل اقدام به برقراری روابط کنسولی با یکدیگر می‌کنند: اولاً، دولت‌ها در عرصه بین‌المللی حامی اتباع خود بوده و تلاش می‌کنند از منافع آن‌ها در کشورهای بیگانه حفاظت نمایند؛ ثانیاً، دولت‌ها نیاز دارند تا از وقایع و رویدادهای اقتصادی و حتی سیاسی کشورهای دیگر آگاه شوند تا بتوانند اوضاع اقتصادی و سیاسی خود را ساماندهی کنند. در این راستا، سفر و سیاحت شهروندان به کشور دیگر ممکن است مسائل حقوقی و اداری ایجاد کند که دولت میزبان مکلف به حمایت از آن‌هاست. بنابراین دولت میزبان باید امکانات و تسهیلات دسترسی به کنسولگری را برای اتباع فراهم کرده و از ایجاد موانع در این زمینه جلوگیری کند.

۴-۷. حق دسترسی به اطلاعات

گردشگران به جز حقوق و آزادی‌های عمومی، حق دسترسی به اطلاعات مرتبط با سیاحت و توریسم را نیز دارند. کشور میزبان موظف است که اطلاعاتی در مورد مکان‌های تاریخی و فرهنگی، مسیرهای عبور و مرور، مراکز صحتی و اداری، و شماره‌های تماس اضطراری را به مسافران ارائه دهد؛ زیرا گردشگران به دلیل عدم آگاهی از فرهنگ، ناآشنایی با زبان، مسیرهای امن و دیگر اطلاعات ضروری، ممکن است با مشکلات زیادی مواجه شوند. از این رو، دولت میزبان باید اطلاعات و تسهیلات لازم را برای گردشگران فراهم آورد تا آن‌ها بتوانند از سفر و تفریح خود به طور مؤثر و بی‌دغدغه بهره‌برداری کنند و در نتیجه، زمینه جذب گردشگران بیشتر را تسهیل نماید. بر این اساس، دولت افغانستان در تاریخ ۱۳۹۹/۹/۳۰ طی حکم شماره (۲۶۴۵) رئیس‌جمهور، شرکت تحت عنوان «افغان تور» را تأسیس کرد. وظیفه اصلی این شرکت دولتی، فراهم‌سازی تسهیلات و ارائه خدمات به گردشگران خارجی است.

۴-۸. حق انتقال کالا و ارز

حق انتقال کالا و ارزی یکی از حقوق ضمنی حق سیاحت است که برای گردشگران خارجی به رسمیت شناخته می‌شود. هر دولتی که اجازه عبور از مرزهای خود را به شخصی صادر می‌کند، در ضمیمه این حق، اجازه انتقال کالا و ارز را نیز به سیاح و توریست می‌دهد؛ زیرا هیچ گردشگر و سیاحی نمی‌تواند بدون کالا و ارز به سفر خود ادامه دهد و به هدفش برسد. با این حال، انتقال کالا و ارز به قوانین گمرکی و وضعیت اقتصادی و سیاسی هر کشور بستگی دارد و ممکن است متفاوت و قابل تغییر باشد. بنابراین، سیاحان می‌توانند کالاهایی که به طور ضروری برای سفر خود نیاز دارند همراه داشته باشند و هیچ کشوری نمی‌تواند از این امر جلوگیری کند، مگر اینکه کالای موردنظر خلاف قوانین کشور باشد.

۵. تکالیف و تعهدات گردشگران

به محض ورود خارجی‌ها و گردشگران به کشور مقصد، به طور طبیعی تابع قوانین داخلی آن کشور می‌شوند. با این حال، حقوق و احوال شخصیه آن‌ها تابع قوانین کشور مبدأ است

و کشور میزبان طبق قوانین بین‌المللی حق ندارد در امور حقوقی مربوط به احوال شخصیه آن‌ها مداخله کند؛ اما در زمینه حقوق عمومی، گردشگران تحت حاکمیت کشور میزبان قرار می‌گیرند و باید مقررات مربوط به محل اقامت خود را رعایت کنند. علاوه بر این، گردشگرانی که فعالیت تجاری انجام می‌دهند یا درآمدی کسب می‌کنند که مشمول مالیات داخلی است، موظف به پرداخت مالیات می‌باشند، مگر اینکه طبق قانون از پرداخت مالیات معاف باشند. (قاسمی شوب، ۱۳۸۴: ۱۰۲) از طرف دیگر گردشگران خارجی در کشور که به هدف سیاحت حضور پیدا می‌نمایند، نباید مغایر نظم عمومی یا فرهنگ و هنجارهای عمومی عمل را انجام دهند که سبب نقض قوانین گردیده منجر به بازداشت وی گردد.

نتیجه‌گیری

حق سیاحت یکی از حقوق اساسی و فطری بشر است. از این رو، سازمان ملل متحد در اعلامیه حقوق بشر و میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی، این حق را به‌عنوان یک حق اساسی برای انسان‌ها به رسمیت شناخته است. کشورهای عضو سازمان ملل نیز در قوانین داخلی خود این حق را به رسمیت شناخته و با تدوین مقررات، زمینه اجرای آن را فراهم ساخته‌اند. به‌عنوان مثال، قانون‌گذار افغانستان علاوه بر به رسمیت شناختن حق سیاحت و دیگر حقوق بنیادین انسان‌ها که در قوانین اساسی کشور به تصویب رسیده، مطابق ماده ۷ قانون اساسی، حقوق و آزادی‌هایی که در اعلامیه حقوق بشر و میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی سازمان ملل آمده است، بر عهده دولت قرار داده شده و موظف به رعایت و اجرای آن‌ها است.

بنابراین در قوانین داخلی افغانستان، حق سیاحت از مبانی نظری و قانونی استوار برخوردار بوده و هیچ‌گونه تردیدی در به رسمیت شناختن این حق برای گردشگران وجود ندارد. در راستای اجرای این حق، حقوق و آزادی‌های اساسی نظیر حق حیات، حق آزادی، حق برخورداری از امنیت، حق آزادی و عبور، حق اقامتگاه و حفظ حریم خصوصی، حق دادرسی و آزادی دفاع، و حق کرامت انسانی برای گردشگران به رسمیت شناخته شده است.

این حقوق به‌عنوان حداقل حقوقی است که گردشگران، باید از آن برخوردار باشند. با این حال، آیا صرفاً به رسمیت شناختن حداقل حقوق برای گردشگران، زمینه‌ساز ترغیب و جذب گردشگران و توسعه صنعت گردشگری در افغانستان می‌شود؟ باید گفت که جذب توریست و توسعه گردشگری به‌عنوان یک صنعت، تنها با به‌رسمیت شناختن حداقل حقوق برای گردشگران خارجی قابل تحقق نیست، بلکه لازمه توسعه این صنعت، وضع قوانین و مقررات ویژه برای حمایت از توریست‌ها و شناسایی حقوق ویژه برای گردشگران، حتی اعطای امتیازات خاص به آنان می‌باشد.

فهرست منابع

۱. احمدی، مجید، جعفری، محمدحسین، حسینی صدرآبادی، ایرج، (۱۳۹۹)، «مبانی و آثار نشای از الزامات مقرر در ماده هشتم کدهای جهانی اخلاق توریستی در حقوق ایران و فرانسه»، فصلنامه علمی (مقاله علمی، پژوهشی) جامعه‌شناسی سیاسی ایران، سال سوم، شماره چهارم.
۲. اعلامیه جهانی حقوق بشر مصوب سال ۱۹۴۸
۳. بسته نگاری، محمد، (۱۳۸۰)، حقوق بشر از منظر اندیشمندان، تهران: شرکت سهامی انتشار.
۴. توکلی طبسی، علی، (۱۳۸۳)، حقوق بشر و حقوق بشردوستانه در پرتو توسعه حقوق بین‌الملل، تهران: یاس نبی.
۵. حقیقت پور، حسین (۱۳۹۲)، «پژوهشی پیرامون مبانی حق کرامت انسان در منابع احکام، مطالعات اسلامی: فقه و اصول»، سال ۴۵، شماره ۹۲.
۶. حکم شماره (۲۶۴۵) مورخ ۱۳۹۹/۹/۳۰ رئیس‌جمهوری افغانستان در مورد انفاذ اساسنامه شرکت دولتی افغان تور.
۷. خدابخش، رضا و زمانی، جواد، (۱۳۹۵)، «درآمدی بر حقوق توریستی، دومین همایش ملی توریستی سرمایه ملی و چشم‌انداز آینده»، تهران.
۸. خدابخش، رضا و میرمحمدعلی تجریشی، پریسا، (۱۳۹۴) «نگاهی به حقوق توریستی با تأکید بر حقوق بشر»، کنفرانس سالانه، رویکردهای نوین پژوهشی در علوم انسانی، ایران.
۹. صفایی، سید حسین، (۱۴۰۲)، مباحث از حقوق بین‌الملل خصوصی، تهران: نشر میزان.
۱۰. طباطبایی مؤتمنی، منوچهر، (۱۳۸۲)، آزادی‌های عمومی و حقوق بشر، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
۱۱. علیزاده، عبدالرضا، کاویانی، محمدهادی، (۱۳۹۰)، «حق امنیت فردی در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران»، فصلنامه حقوق، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دوره ۴۱، شماره ۴.

۱۲. غریبه، علی (۱۳۹۰)، «حق توریستی و حقوق عمومی گردشگران خارجی»، فصلنامه علمی-پژوهشی فضای جغرافیایی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهر، سال ۱۱، شماره ۳۵، ص ۲۰۸-۱۸۵.
۱۳. قاسمی شوب، احمدعلی، (۱۳۸۳)، «نگاهی به جایگاه بیگانگان در حقوق بین‌الملل با تأکیدی بر اسناد بین‌المللی حقوق بشر»، مجله حقوقی، نشریه دفتر خدمات حقوقی بین‌المللی جمهوری اسلامی ایران، شماره ۳۱.
۱۴. قانون اساسی افغانستان مصوب سال ۱۳۸۲.
۱۵. قانون تشکیل، وظایف و صلاحیت کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان، فرمان شماره (۱۶) مورخ ۱۳۸۴/۲/۲۲ رئیس‌جمهور افغانستان.
۱۶. قائمی، محسن، (۱۳۹۹)، زیارت بقیع؛ مطالعه عملکرد کشور عربستان در پرتو نظام بین‌المللی حقوق بشر، پژوهشنامه حج و زیارت، سال ۵، شماره ۲.
۱۷. لانکوار، روبر (۱۳۸۱)، «جامعه‌شناسی جهانگردی و مسافرت»، ترجمه ترانه ابراهیمی و صلاح‌الدین محلاتی، دانشگاه شهید بهشتی.
۱۸. مهرپور، حسین، (۱۳۷۴)، حقوق بشر در اسناد بین‌المللی و موضوع جمهوری اسلامی ایران، تهران: انتشارات اطلاعات.
۱۹. میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی مصوب سال ۱۹۶۶.
۲۰. ویسی، هادی، مهمان‌دوست، خدیجه، (۱۳۹۴)، «بررسی موانع توسعه صنعت توریستی بین‌المللی در ایران با تأکید بر توریستی وردی»، فصلنامه ژئوپلیتیک، سال یازدهم، شماره اول.